

MOSTAR KÖPRÜSÜ

kitâbe büyük ihtimalle XVIII. yüzyıldaki bir onarıma aittir. Her iki kale 1951'de esası bir şekilde restore edilmiştir. Evliya Çelebi, tabakhânenin kiyisındaki kalenin burcunda nehre bakan bir köşk bulunduğuunu, burada devlet rîcâli, ilim adamları ve ileri gelenlerin toplanıp sohbetler ve ilmi tartışmalar yaptığıni belirtmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 481-483; Alija Nametak, *Mostarski Stari Most*, Sarajevo 1932, tür.yer.; Muhamed Ajkić, *Stari Most u Mostaru*, Mostar 1936, tür.yer.; Juraj Neidhardt-Džemal Čelić, *Stari Most u Mostaru*, Sarajevo 1953, tür.yer.; Milan Gojković, "Jedna Hipoteza o Izgledu i Konstrukciji Mosta Preko Neretve u Mostaru", *Zbornik Zaštite Spomenika Kulture*, Beograd 1966, XVII, 51-64; a.mlf., "Konstrukcijske Karakteristike Svoda na Starom Mostu u Mostaru", *Kongresna Publikacija VI Kongresa Građevinskih Konstruktora Jugoslavije*, Bled 1978, s. 75-80; a.mlf., *Stari Kameni Mostovi*, Beograd 1989, s. 114-120; Hrvizija Hasandedić, "Stari Most u Mostaru", *Godišnjak Društva Istoricičara BiH*, Sarajevo 1969, s. 431-437; a.mlf., "Kulturno-Istoriski Spomenici u Mostaru iz Turskog Doba", *POF*, X-XI (1960-61), s. 166-169; a.mlf., "Nekoliko Zapisa iz Orientalnih Rukopisa Arhiva Hercegovine u Mostaru", a.e., XVI-XVII (1966-67), s. 117-124; a.mlf., "Mostar'in Türk Devri Kültürel ve Tarihî Anıtları" (trc. İsmail Eren), *VD*, VII (1968), s. 227-229; Luka Marić, "O Kamenu od Koga je Sadjelan Stari Most u Mostaru", *Novi Ljetopis Srpskog Kulturnog Društva Prosujeta*, Zagreb 1972, II, 63-64; Cevdet Çulpan, *Türk Taş Köprüleri*, Ankara 1975, s. 158-163, rs. 97/1, 97/2, 97/3, 97/4, 97/5; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimâri Eserleri II*, III, 260-263; Mehmed Mujezinović, *Islamska Epigrafika Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1982, III, 144-155; a.mlf. - Džemal Čelić, *Stari Mostovi u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1998, s. 228-246; Amir Pašić, *The Old Bridge (Stari Most) in Mostar*, İstanbul 1995, s. 14-50; Ivan Zdravković, "Opravka Kula kod Starog Mosta u Mostaru", I, *Naše Starine*, Sarajevo 1953, s. 141-143; Omer Mušić, "Mostar u Turskoj Pjesmi iz XVII Vijeka", *POF*, XIV-XV (1964-65), s. 73-100; D. Kršmanović v.d.jr., "Sanacija Starog Mosta u Mostaru", *Naše Starine*, XI (1967), s. 5-23; H. J. Kissling, "Mostar Köprüsü" (trc. Bedriye Atsız), *Sanat Dünyamız*, sy. 3, İstanbul 1975, s. 32-34; Abdulah Polimac, "Novi Dokumenti o Gradnji Starog Mosta u Mostaru", *Most*, IV/14-15, Mostar 1977, s. 109-114; Aleksandar Ratković, "Srednjovekovni Mostar i Problematika Njegovog Istraživanja", *Naše Starine*, XVI-XVII (1984), s. 75-78; Candan Nemlioğlu, "Mimar Hayreddin'in Mostar Köprüsü", *İlgi*, sy. 75, İstanbul 1993, s. 10-15; Hasan Kuruyazıçı, "Mostar Köprüsü Nasıl Yapılmış Olabilir?", *TT*, XXII/131 (1994), s. 277-281; R. Anhegger, "Mostar Köprüsü", a.e., XXII/131 (1994), s. 282-294; Nezih Başgelen, "Balkanlarda Bir Kültür Dramı. Mostar ve Köprüsü", *Arkeoloji ve Sanat*, sy. 80, İstanbul 1997, s. 15-18; Fehim Bajraktarević, "Mostar", *IA*, VIII, 429-431; M. O. H. Ursinus, "Mostar", *Elⁱ* (ing.), VII, 244; Semavi Eyice, "Hayreddin, Mimar", *DIA*, XVII, 56-57.

MOSTARLI HASAN ZİYÂÎ

(ö. 992/1584)

Divan şairi.

Mostar'da doğdu. Ziyâî mahâsiyla yazdığı şiirlerinin toplandığı divanının sonundaki bir notta adı Ziyâî b. Ali b. Hüseyin b. Mahmûd b. Yûsuf el-Hersekî şeklinde verilmiştir. Kaynaklarda hakkında çok az bilgi bulunan Hasan Ziyâî iki beytiyle sadece *Zübdetü'l-eş'âr*'da yer almıştır. Şairlerinden ömrünü yokluk ve sıkıntılardan geçirdiği anlaşılmaktadır. Hayatının bir dönemde uğradığı iftira yüzünden hanımı ile birlikte gurbete çıkmış, ancak aradığını bulamayınca Mostar'a geri dönerek şair ve âlimleri korumakla tanıtan, kendisi de şair olan Vüsûlî Mehmed Bey'in himayesine girmiştir. Şairlerinden Arapça ve Farsça'yı iyi bildiği anlaşılan şairin ölümünden bir yıl önce vâizîlige başlaması da iyi bir öğrenim gördüğünü ortaya koymaktadır. Radiyyûddin es-Sâgânî'nin *Meşâriku'l-envâr* adlı eserine şerh olarak Abdüllatif Fırışteoğlu'nun yazdığı *Mebâriku'l-ezhâr* ile Şeyh Şücâ' Gûrânî'nin *Sünbulistân*'ı gibi eserleri istinsah etmesinden bir taraftan da kâtiplik yaptıgı anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâme*'de şairini belirtmeden verdiği Mostar Köprüsü'nün yapılışıyla ilgili tarihî kitâsa da (974/1566-67) Hasan Ziyâî'ye aittir. Hasan Ziyâî'nin *Zübdetü'l-eş'âr*'da 992 (1584) olarak verilen ölüm tarihi

Keşfû'z-zunûn'da da aynen tekrarlanmıştır. Şairin *Kissa-i Şeyh Abdürrezzâk* adlı mesnevisine eklenen bir nottan bu eserini bitirdikten bir yıl sonra Mostar'da vebadan olduğu öğrenilmektedir. Mesnevînin bitişine düşürülen tarih 991'i gösterdiği göre Ziyâî'nin 992 (1584) yılinda olduğu kesinleşmektedir.

Hasan Ziyâî şiirlerinde XVI. yüzyıl Rumeli şairlerinde görülen deyim ve atasözlerine, çevre ile ilgili somut tasvir ve anlatımlara, Hristiyanlık ve Kalenderilik kültürune yer vermiştir. Bir gazel şairi olarak şiirleri sade, akıcı ve samimi olup tabii bir Türkçe ile söylemiştir. Sanat gösterme iddiasıyla yapmacılığa düşmemiş, külfetsiz ve anlaşılır bir ifade kullanmıştır. Türkçe'nin cinsâları, söz ve mâna sahneleri, kafîye ve redîfler Ziyâî'nin şiirlerinde mükemmel bir uyum içindedir. Kasidelerinde süsülü ifade ve mübâlağalı övgülerden uzak durmuştur. "Hâne-i Vîrâne" ve "Sengistan" adlı kasideleri daha çok realist, sembolik ve mizâhî anlayışla yazıldığından hem muhteva hem şekil bakımından klasik kasidelerden farklıdır. Ayrıca kasidelerinde ince esârilerle bazan kendisiyle, bazan da çevresiyle alay eden Ziyâî, şâhsî sıkıntılarını dile getirdiği hasbihal tarzında bir kaside de yazmıştır.

Eserleri. 1. *Divan*. Dîbâcesinde "gençlik günlerinde aşka meyledip bu hevesle şiirler yazdığını, ihtiyarlığında da bunların müsvedde halinde kalmasını uygun görmediğinden divanını tertip ettiğini"

Mostarlı
Hasan Ziyâî
divanının
dîbâcesiyle
son sayfası
(Edirne
Selimiye Ktp.,
nr. 2127)

belirtir. Bilinen tek nüshası Edirne Selimiye Kütüphanesi yazmalar bölümünde olan (nr. 2127) bu mürettep divanda on iki kaside (biri Farsça), bir terkibibend, bir terciibend, bir muşşer, bir müseddes, dört muhammes, 510 gazel (on dördü Farsça), on dört tarih, on iki muamma, elli yedi kita (biri Farsça), yirmi dokuz müfred ve matla' bulunmaktadır. Nüshanın sonunda 992 yılının Rebiü'lâhirinde (Nisan 1584) Mostar'da yazıldığına dair bir not mevcuttur. Eser Müberra Gürğendereli tarafından yayımlanmıştır (Ankara 2002). 2. *Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk*. Şeyh-i Sanân hikâyesinin ele alındığı bu mesnevinin biri Londra'da, ikisi İstanbul'da olmak üzere üç nüshası bilinmektedir (bk. bibl.). 1674 beyit olan eser "feilâtün feilâtün feilün" vezniyle yazılmıştır. Ziyâ'i, bu eserinde rüyasında gördüğü bir hıristiyan güzeline aşık olup dinini terkeden, birçok maceradan sonra esas olanın Allah aşkı olduğunu anlayıp tövbe eden Şeyh Abdürrezzâk'ın hikâyesini anlatır. Müberra Gürğendereli'nin yayına hazırladığı eser baskı aşamasındadır. Şairin bu mesnevinden bir beyitten *Varaka ve Gülsah* adını taşıyan bir mesnevî daha yazdığı anlaşılmaktaysa da henüz ele geçmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hasan Ziyâ'i, *Divan*, Edirne Selimiye Ktp., El Yazmaları, nr. 2127; a.mlf., *Kıssa-i Şeyh Abdürrezzâk*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Mülâlim Cevdet, nr. K. 272; Mille Ktp., Ali Emîri, Manzum, nr. 935; British Museum, Or., nr. 3291; Kafzâde Fâizi, *Zübdetü'l-es'âr*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1877/1, vr. 60; *Keşfû'z-zunûn*, I, 798; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 482; Džernal Çehâjî, *Prilozi Zs Orjentalnu Filologiju*, Sarajevo 1976, s. 329; Fehim Nametak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovačkih Muslimana na Turškom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 53; Müberra Gürğendereli, Hasan Ziyâ'i: *Hayati-Eserleri-Sanatı ve Divanı*, Ankara 2002; Hüziya Hasandediç, "Mostarlı Hasan Ziyai Çelebi" (trc. Tacida Hafız), *Çevren*, V/13, Priştine 1977, s. 113.

MÜBERRA GÜRGENDERELİ

MOZAMBİK

Afrika'nın güneydoğusunda ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Hint Okyanusu kıyısında kuzeyden güneye doğru 1900 km. boyunca uzanan Mozambik kuzeyde Tanzanya, kuzeybatıda Malavi ve Zambiya, batıda Zimbab-

Resmi adı :	República de Moçambique (Mozambik Cumhuriyeti)
Başşehir :	Maputo
Yüzölçümü :	801.590 km ²
Nüfusu :	18.600.000 (2004 tah.)
Resmi dili :	—
Resmi dilli :	Portekizce
Para birimi :	1 metical (Mt., çokulu meticals) = 100 centavos

ve, güneyde Swaziland ve Güney Afrika Cumhuriyeti ile komşudur. Resmi adı Mozambik Cumhuriyeti olan ülkenin yüzölçümü 801.590 km², nüfusu 18.600.000 (2004 tah.), başşehiri Maputo (1.140.000), diğer önemli şehirleri Matola (521.000), Beira (487.000) ve Nampula'dır (372.000).

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Mozambik'in büyük bir kısmını, Natal kesiminde daralan ve Aşağı Limpopo nehrinin etrafındaki Maputo ovası ile alçak Sabi (Beira) ovasını ve irili ufaklı bazı kumlukları içeren geniş bir kıyı ovası oluşturur. Onun gerisinde ise yapısında granitlerin hâkim bulunduğu bir plato uzanır. Ülke bol yağışlı tropikal bir iklimle sahiptir. Kıyı boyunca devam eden Mozambik sıcak su akıntısı yıllık ortalamaya sıcaklıklarını yükseltir; bu değerler güneyde 23°C, kuzeyde 27°C arasında değişmektedir. Yağışlar kıyı istasyonları olan Beira, Quelimane, Inhambane'de genellikle 1000 milimetreden fazladır; iç kısımlara doğru gidildikçe azalarak Limpopo ve Save ırmakları arasında 400 milimetrenin altına düşer. Yağış miktarı dağınık kesimlerde 2000 milimetreye varan bir değer gösterir. Kuzeybatıda deniz seviyesinden 480 m. yükseklikte yer alan Malavi (Nyassa) gölü Afrika'nın üçüncü büyük gölüdür; genişliği 30-80 km. arasında değişen gölün en derin yeri 700 metredir. Başlıca akarsular Zambezi ve Limpopo nehirleridir. Afrika'nın dört büyük nehrinden biri olan 2600 km. uzunluğundaki Zambezi'nin yukarı kesiminde 122 m. yükseklikten dökülen dünyadın en büyük çağlayanlarından Victoria bulunmaktadır. Limpopo ise Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Witwatersrand

yöresinden doğar ve Zimbabve platosundan çıkışında bir dizi büyük çağlayan oluşturduktan sonra Maputo'nun kuzeyinde Hint Okyanusu'na dökülür. Ülkenin geniş bir kısmında doğal bitki örtüsünü ormanlar meydana getirir. Alçak sahalarda savan otluk ve fundalıkları, kıyı kordonlarında yoğun kıyı ormanları hâkimdir. Aşağı Limpopo havzasında kurak savan tipinin temsilcisi olan baobab ağaçları yaygındır.

Mozambik'te nüfus yoğunluğu 23 kişidir. Nüfusun büyük bir kısmını birçok etnik gruba ayrılan Bantular oluşturur; ayrıca melezler, Hintliler ve Çinliler de bulunur. Siyah nüfusun büyük çoğunluğu dağınık, küçük köylerde yaşar; bunların en yoğun olduğu sahalar kıyı boyu ile Zambezi deltasıdır. Beyaz nüfusun çoğu şehirlerde oturur. Resmi dil Portekizce'nin yanında daha çok yerel diller konuşulur. Halkın yaklaşık % 30'unun hıristiyan olduğu ülkede müslüman oranıyla ilgili olarak % 20-30 arasında farklı rakamlar verilmekte, nüfusun geri kalanını anılistlerle diğer din mensupları teşkil etmektedir.

Mozambik ekonomisinin önemli iki unsuru tarımsal ürünlerin ihracatı ile liman faaliyetleridir. Başlıca ürünleri mısır, muz, hint darısı, manyok, yer fıstığı, şeker kâması, kenevir, pamuk, tütün, çay, pirinç ve

Mozambik

